

דבר תורה לפרשת קרח – הרב ישראל סמט

מקורח ועד הלל

האם קורח צדק? או לפחות האם יש מן הצדק בטענותיו של קורח? המשנה¹ קבעה כלל: "כל מחלוקת ... שאינה לשם שמים אין סופה להתקיים" המשנה המשיכה והדגימה את הכלל - "זו מחלוקת קורח וכל עדתו". על פי דברי המשנה היינו מצפים שלא יהיה זכר לקורח. והנה התורה מספרת² ש'בְּי קֶרַח לֹא מָתוּי. וְלֹא עוֹד, אֲלָא שֶׁלִּבְנֵי קוֹרַח מִיּוֹחֲסִים כַּמָּה מִזְמוּרִים בִּסְפַר תְּהִלִּים.³ ספר דברי הימים (א ו) ייחס את הנביא שמואל לקורח. אם כן משפחת קורח לא רק המשיכה להתקיים ולא אבדה, אלא שאף עלתה לגדולה. על הקשר בין שמואל לקורח עמד המדרש⁴ שהסביר את מעשיו של קורח בכך שקורח "ראה שלשלת גדולה עומדת הימנו שמואל ששקול כמשה ואהרן". המובן הפשוט של המדרש הוא שקורח ניחן ביכולת נבואית, שבאמצעותה ראה את העתיד. כשראה שעתיד לעמוד מצאצאיו נביא ששקול כמשה ואהרן, חשב שמהו מהגדולה הזו צריך להיראות כבר עכשיו. אך ניתן להבין את המדרש באופן אחר. המדרש לא התכוון לטעון שקורח ראה את העתיד, אלא שאנו רואים את הסיפור כולו. אנחנו רואים את השושלת המפוארת שיצאה מקורח ותמהים, איך יתכן שמהאדם שיזם את המחלוקת יצאה כל הגדולה הזו? ה'ראייה' של קורח לא היתה ראיית העתיד כפשוטה. המדרש מלמד אותנו שבקורח היתה נקודה של אמת שעתידה להתגלות אצל זרעו. זרעו של קורח המשיך אותו לא רק במובן הפיזי אלא גם במובן הרוחני. קורח 'ראה' – חש בנקודת האמת שבו שתתגלה גם בצאצאיו, והיא שגרמה לו להתמרד.

כבר עמדו על כך שטענת קורח⁵ "כֹּל הָעֵדָה כְּלָם קְדוֹשִׁים וּבְתוֹכָם הִי", היא טענה נכונה.⁶ קדושתם של ישראל נתפסת בתורה לא רק כיעוד ומצווה בבחינת 'קדושים תהיו', אלא גם כתיאור מציאות: "כִּי עִם קְדוֹשׁ אֶתָּה לְה' אֱלֹהֶיךָ".⁷ זה הבסיס לתפיסתו של שמואל הנביא שהיה מזרעו של קורח שהקב"ה לא יעזוב את עמו אפילו אם יחטאו: "כִּי לֹא יִטָּשׁ ה' אֶת עַמּוֹ בְּעֵבֹר שְׂמוֹ הַגָּדוֹל כִּי הוֹאִיל ה' לַעֲשׂוֹת אִתְּכֶם לֹא לְעַם".⁸ הקדושה האימננטית שבאדם, עומדת גם במרכזם של כמה מעשים ידועים שעוסקים בהלל הזקן. כששאלו אותו בדרכו לבית המרחץ לאן הוא הולך? השיב: לעשות מצווה אני הולך. הלל הסביר לשואליו שיש חשיבות לנקות את

¹ אבות ה, יז.

² במד' כו, יא.

³ מד-מט ועוד.

⁴ במדב"ר יח, ח.

⁵ במד' טז, ג.

⁶ ר' למשל מי השילוח קרח ד"ה מדוע תתנשאו; ר' ירוחם ליבוביץ', דעת חכמה ומוסר עמ' רח.

⁷ דברים ז, ו; יד, ב ו-כא.

⁸ שמ"א יב, כב.

הגוף כיון שהאדם נברא בצלם אלוקים.⁹ במעשה אחר, נשכחה מהלל הלכה ואמר שיש לאפשר לעם לעשות כפי שיראו לנכון: 'הניחו להם **רוח הקדש עליהם** אם אין נביאין הן בני נביאין הן'.¹⁰ הלל סבר שיכולם קדושים ומכח רוח הקודש שעליהם ידעו לכוון להלכה.

כפי שראינו, בטענת קורח היתה נקודת אמת. אם כך במה חטא?

הסבר מעניין עולה מתוך מדרש ידוע נוסף שקושר את פרשת קורח לפרשת ציצית (שסיימה את הפרשה הקודמת). במדרש נאמר שקורח שאל את משה: "טלית שכולה תכלת מהו שתהא פטורה מן הציצית?"¹¹ האבסודר שעליו רצה קורח להצביע, היה שאם ארבעה חוטים של תכלת פוטרם טלית שלמה, קל וחומר טלית שכולה תכלת תהיה פטורה. רבים פירשו שהטלית היא משל לעם ישראל.¹² העדה הקדושה לא זקוקה לכהן ולמנהיג כשם שטלית שכולה תכלת לא זקוקה לחוטי תכלת נוספים. במילים אחרות: קורח דרש חברה שוויונית, שבה אין אדם אחד שולט בחבירו.

משל הטלית, מדגיג נקודה חשובה בתפיסת קורח. קדושת העדה גורמת לכך שכולה 'תכלת'. כלומר כולה בגוון אחד מושלם. בטלית רגילה יכול להיות מגוון של צבעים. טלית שכולה תכלת היא בת גוון אחד ויחיד. מובן שבטלית כזו אין מקום לשונות בין ישראל לכהן, בין מי שנבחר להנהיג למי שלא נבחר.

בנקודה זו הלך הלל הזקן בדרך אחרת מזו של קורח. התלמוד¹³ מספר על סדרת מפגשים של הלל עם אנשים שבאו להתגייר ועל התיחסותו לאנשים שבעיני השואל נראו חריגים. אחד המתגיירים ביקש מהלל ללמדו את כל התורה כשהוא עומד על רגל אחת. משמעות הבקשה היא רצון לפשט את התורה ולהעמיד אותה על עקרון אחד. תשובתו המפתיעה של הלל היתה: "דעלך סני לחברך לא תעביד". כלומר: מה ששנוא עליך לא תעשה לחברך. באופן פרדוקסאלי, עקרון זה מתפרט לאין סוף פרטים, שהרי בבואי ליישם עקרון זה במציאות, עלי להבין את המיוחדות בכל אדם כדי לדעת מה הוא שונא. ראיית המיוחד שבכל אדם כיכל התורה, משמעה שצלם אלוקים שבאדם לא הופך אותנו לזהים זה לזה, אלא מדגיש את המיוחד שבכל אדם. בקשת השוויון של קורח התגלתה כעריצות שמבקשת בני אדם זהים. שוויון אפשרי רק מתוך הכרה שאמנם "מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא טבע כל אדם בחותמו של אדם הראשון" אך בכל זאת גדולת בריאת האדם מתבטאת בכך ש"אין אחד מהן דומה לחבירו".¹⁴

⁹ ע"פ ויקר"ר לד, ג.

¹⁰ תוספתא פסחים ד, יד.

¹¹ במדב"ר יח.

¹² ר' למשל מהר"ל בגור אריה במד' טז.

¹³ בבלי שבת ל, ב.

¹⁴ משנה סנהדרין ד, ה.